

Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

Szkoła Doktorska

Moderowana nienawiść:

Emocje i ideologia jako warunki techniki pisania ograniczonego

Praca Doktorska w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuk pięknych i konserwacji dzieł sztuki

Jack Joseph Williams

Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr. hab. Przemysława Pintala, prof. ASP

Wrocław 2024

Podziękowania

Na wstępie chciałbym podziękować mojemu promotorowi Przemysławowi Pintałowi za pomoc i wskazówki podczas całego procesu.

Kieruję też podziękowania do rodziców za ich nieustającą miłość oraz pielęgnowanie mojego kreatywnego i intelektualnego zapалу od najmłodszych lat.

Na koniec dziękuję mojej partnerce Zuzannie Jakubanis. Jej ogromna miłość była bardzo potrzebna w obliczu tak ponurego tematu pracy i, finalnie, do jej ukończenia.

Streszczenie

W niniejszej pracy poddano analizie dyskurs na platformie społecznościowej X, a w szczególności komentarze do postów krytycznych wobec skrajnie prawicowej ideologii politycznej publikowanych przez brytyjską prasę. Autor podejmuje próbę przeformułowania pisania ograniczonego (ang. *constrained writing*), które jest emancypacyjną, eksperymentalną techniką literacką, na działania skrajnie prawicowych ruchów politycznych na platformie X. Jako czynniki ograniczające tych działań przyjmuje aspekty emocjonalne i ideologiczne. Omawia psychologiczne, społeczne i technologiczne ograniczenia, które mają zastosowanie do tej grupy ideologicznej. Praca dokumentuje również nowatorską adaptację poezji wymazywania (ang. *erasure poetry*) przez artystę, która wykorzystuje tworzenie czcionek do zobrazowania zjawiska zacierania się opozycyjnych idei. Czcionki te są animowane w celu urzeczywistnienia „wymazywania poznawczego”. Ma ono miejsce, gdy zwolennik skrajnie prawicowej ideologii napotyka w Internecie informacje, które zagrażają jego tożsamości. Adaptacja ta jest zestawiona z serią komentarzy online, które zawierają antymedialne opinie wyrażone mocnym językiem, co wskazuje, że ideologia i emocje ograniczają różnorodność opinii i jakość dyskursu skrajnej prawicy w mediach społecznościowych.

Spis treści

Uzasadnienie artystyczne	1
Ograniczenia teoretyczne	5
Ograniczenia wynikające z praktyki	11
Dzieła sztuki	15
Wnioski	22
Bibliografia	25
Załącznik A: łącze do Artykuły prasowe wykorzystane w dziełach sztuki	28
Załącznik B: łącze do Posty i komentarze w mediach społecznościowych wykorzystane w grafice	36

Uzasadnienie artystyczne

Głównym celem tego projektu doktorskiego jest zbadanie dyskursu opartego na emocjach, który jest powszechny w mediach społecznościowych. W szczególności chciałem skupić się na skrajnie prawicowej ideologii politycznej, ponieważ jest ona główną siłą napędową agresywnego sposobu komunikacji w mediach społecznościowych w ostatnim czasie. Chociaż dyskurs internetowy przeważnie bywa niestosowny, to podczas referendum w Wielkiej Brytanii w 2016 r. zauważyłem, że szkodliwy język ultranacjonalizmu zaczął przenikać do głównego nurtu kultury i rozprzestrzeniać się szeroko w mediach społecznościowych.

Jako artysta, który tworzy głównie prace oparte na tekście, chciałem skupić się konkretnie na języku, którym posługują się online zwolennicy skrajnej prawicy. Język ten ma ekstremalny, intensywny wydźwięk i jest sprzeczny z moim własnym sposobem ekspresji. Będąc zarówno przerażonym, jak i zafascynowanym tego rodzaju językiem, chciałem przeanalizować go pod kątem artystycznym.

Kiedy zacząłem szukać skrajnie prawicowych treści na początku 2022 r., platformy społecznościowe znacznie zaostrzyły polityki moderacji dotyczące ekstremalnych i dezinformujących treści. Było to głównie reakcją na wydarzenia z 2016 r., kiedy to skrajnie prawicowa dezinformacja w mediach społecznościowych odegrała rolę w doprowadzeniu do Brexitu i pierwszej prezydentury Donalda Trumpa, a także na teorie spiskowe związane z COVID-19 w latach 2020 i 2021. Istniały alternatywne sposoby znajdowania skrajnie prawicowych treści z dala od głównych platform mediów społecznościowych, w tym 4chan, 8chan, Parler i Bitchute, ale obawiałem się tych platform ze względu na ich złą reputację i brak bezpieczeństwa.

W kwietniu 2022 r. Elon Musk przejął Twittera, przywracając na platformę wiele kontrowersyjnych, skrajnie prawicowych postaci. Ponadto doszło do znacznego złagodzenia polityki moderacji tej platformy pod pozorem promowania i ochrony wolności słowa. W wyniku tych decyzji skrajnie prawicowa aktywność wzrosła, a użytkownicy o poglądach lewicowych opuścili Twittera. Tendencje te utrzymują się ze względu na to, że Elon Musk stał się bardziej ideologicznie ekstremalny. Wspomniane zmiany polityki dały mi dostęp do platformy społecznościowej głównego nurtu, z której mogłem wyodrębnić język skrajnej prawicy oraz go badać.

Moje pierwsze wejścia na Twittera (obecnie znanego jako X) były emocjonalnie wyczerpujące. Próbowałem uzyskać szeroki wgląd w ideologię skrajnej prawicy i przejawy jej działania w Internecie. Stwierdziłem jednak, że poziom nienawiści, szczególnie skierowanej przeciwko imigrantom, jest całkowicie przygnębiający. Oprócz siły negatywnego przekazu języka zauważyłem, że nie jest on szczególnie różnorodny pod kątem wyrażanych idei i opinii. Wiele skrajnie prawicowych treści odebrałem jako niezwykle tautologiczne i mało inspirujące jako podstawa pracy artystycznej.

Poza dyskursem w mediach społecznościowych analizowałem również eksperymentalne techniki pisarskie, które mógłbym zastosować lub dostosować do zagadnienia stylu komunikacji skrajnej prawicy. Na drugim roku studiów zetknąłem się z pisaniem ograniczonym (ang. *constrained writing*). Ten zbiorczy termin określa każdą formę tekstową, w której zasady, warunki lub ograniczenia regulują proces pisarski. Panuje przekonanie, że te czynniki regulujące w rzeczywistości wspomagają proces twórczy, mając charakter emancypacyjny w porównaniu do procesu o wielorakich możliwościach. Pogląd ten pojawia się w licznych artykułach internetowych,

które wychwalają tę metodę pisarską. W jednym z nich znajduje się stwierdzenie, że pisanie ograniczone może „pomóc zawęzić twoje wybory kreatywne tak, że zamiast wielu możliwości, masz ich tylko kilka. Ta technika może pomóc przezwyciężyć obawy i wątpliwości oraz pobudzić twoją kreatywność.”¹ Mnogość pozytywnych opinii na temat pisania ograniczonego jest wynikiem jego pochodzenia z ruchu pisarskiego OuLiPo (fr. *Ouvroir de Littérature Potentielle*/ang. *Potential Literature Workshop*, czyli „warsztat literatury potencjalnej”). OuLiPo, społeczność pisarzy i matematyków, zajęła się tworzeniem praktycznych zasad, które można było zastosować w procesie pisania w celu tworzenia nowych, innowacyjnych dzieł: „U podstaw poetyki proceduralnej OuLiPo leży kilka kluczowych spostrzeżeń i zasad. Po pierwsze, OuLiPo opiera się na fundamentalnym paradoksie: ograniczenia literackie, które wydawałyby się ograniczać i hamować swobodę pisarza, mogą w rzeczywistości być potężnie generatywne i wyzwalające.”²

Na podstawie tautologicznego dyskursu, który zaobserwowałem na X wśród skrajnej prawicy i jej sympatyków, doszedłem do wniosku, że sama ideologia stanowi ograniczenie sposobu komunikacji online, a ten sposób pisania jest zdeterminowany przez ideologię. Styl komunikacji internetowej skrajnej prawicy dalece odbiega od tego, jak pisanie ograniczone jest definiowane w kanonie historii sztuki i literatury. Lubię zachowywać silną oś konceptualną między tematem, który poruszam w dziele sztuki, a techniką, którą do niego stosuję. Poprzez połączenie techniki pisania ograniczonego z ograniczonym charakterem komunikacji wśród internetowej skrajnej prawicy, mogłem wykorzystać tę technikę jako narzędzie metatekstowe, aby ukazać ograniczone pisanie nie tylko jako niszowe narzędzie literackie, ale także jako codzienną praktykę stosowaną przez skrajną prawicę w mediach społecznościowych.

¹ Graham Strong, „How Constrained Writing Can Help You Creatively,” October 3, 2023, <https://www.towritewithwildabandon.com/p/how-constrained-writing-can-help-you-creatively>.

² Andrew Epstein, „The Oulipo, Language Poetry, and Proceduralism”, *The Cambridge History of Postmodern Literature*, 31 stycznia 2016, 328.

Mając to na uwadze, musiałem opracować kilka głównych kierunków badań. Po pierwsze, musiałem zbadać, jakie ograniczenia ideologia nakłada na swoich zwolenników i jak w rezultacie język może zostać ograniczony. Musiałem również przeprowadzić badania nad specyfiką ograniczonego pisania, aby znaleźć nową i nowatorską metodę, której mógłbym użyć, aby zareagować na te ograniczenia koncepcyjne. Co więcej, musiałem zidentyfikować kluczowy aspekt skrajnie prawicowej ideologii, wokół którego skupiłaby się moja praca. Skrajna prawica obejmuje wiele rozległych idei i społeczności, więc ważne było, aby ograniczyć, a raczej zawęzić zakres mojej pracy artystycznej.

Ograniczenia teoretyczne

Każdy zagorzały zwolennik stronnictwej ideologii będzie naturalnie podatny na uprzedzenia, co może wpływać na sposób jego myślenia. Dotyczy to całego spektrum politycznego, ale zauważyłem to najbardziej wśród skrajnej prawicy w mediach społecznościowych. Istnieją dowody sugerujące, że: „osoby ze skrajnej lewicy mogą również charakteryzować się sztywnością psychiczną. Argumentuje się jednak, że sztywność lewicy jest mniej powszechna niż sztywność prawicy.”³ Ze względu na tę tendencję wydaje się, że prawica jest bardziej ograniczona pod względem swoich poglądów politycznych. Ta tendencja do sztywności psychicznej, wraz z ekstremizmem politycznym nieodłącznie związanym ze skrajną prawicą, jest symbolem dogmatyzmu.

Mówiąc prościej, dogmatyzm to: „niechęć do (poważnego) angażowania się w istotne alternatywy dla już posiadanego przekonania lub w rzadkich przypadkach, gdy ktoś jest skłonny poważnie zaangażować się w alternatywy, jest to późniejsza niechęć do zmiany już posiadanego przekonania”.⁴ Było to bardzo widoczne na X w odniesieniu do wszelkich treści krytycznych wobec skrajnej prawicy i zdecydowanie wskazuje na ograniczenie poznawcze. Wykazano, że badanie dogmatyzmu w najnowszej historii obracało się wokół: „ideologicznego braku elastyczności i (...) dziesięcioleci badań nad prawicowym autorytaryzmem, faszyzmem i dominacją społeczną (...)”.⁵ Sugeruje to, że dogmatyzm był historycznie cechą grup prawicowych, a także ideologii ekstremistycznych.

³ Milan Obaidi, „What Are the Psychological Characteristics of People Holding Far-Right Beliefs?”, 7 września 2020 r., https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-are-the-psychological-characteristics-of-people-holding-far-right-beliefs.html#_ftnref13.

⁴ Heather Battaly, „Closed-Mindedness and Dogmatism,” *Episteme* 15, no. 3 (June 26, 2018): 280.

⁵ Kaitlin Toner et al., „Feeling Superior Is a Bipartisan Issue,” *Psychological Science* 24, no. 12 (October 4, 2013): 2455

Ograniczenia związane z ideologią i dogmatyzmem stanowią szerokie wyjaśnienie, dlaczego ideologia może opanować jednostkę lub grupę w przestrzeni online i że często jest ona bardziej zauważalna u prawicy. Istnieje jednak również kilka warunków psychologicznych, które można zastosować do skrajnie prawicowych użytkowników X.

Jak wspomniano wcześniej, przejęcie Twittera przez Elona Muska doprowadziło do zwiększenia ilości skrajnie prawicowych treści, a także spadku liczby lewicowych użytkowników i treści. Ta ideologiczna zmiana w bazie użytkowników oznaczała, że platformie brakowało różnorodności politycznej. Z pewnością tak było, gdy po raz pierwszy zacząłem badać dyskurs na platformie. Znalazłem niewiele lewicowych treści, a wszystko, co krytyczne wobec skrajnej prawicy lub kwestii związanych z tą ideologią, było masowo odrzucane. Mając to na uwadze, można wysunąć argument, że myślenie grupowe jest czynnikiem, który utrwała skrajnie prawicową ideologię na X.

Myślenie grupowe definiuje się jako: „zjawisko psychologiczne, w którym ludzie dążą do utrzymania spójności i osiągnięcia konsensusu w grupie. Może to oznaczać, że konsensus jest osiągany bez krytycznego myślenia lub oceny możliwych konsekwencji lub alternatyw”.⁶ Komentarze do postów, które były krytyczne wobec skrajnej prawicy na X, z pewnością wywołały konsensus, że materiał był kłamstwem i/lub propagandą, zwykle wyrażoną nieprzyzwoitym lub obraźliwym językiem. Co więcej, większość komentarzy wspierała lub sympatyzowała ze skrajną prawicą jako ideologią i/lub lekceważyła przedstawioną krytykę. Ta dynamika grupowa w społecznościach internetowych może łączyć poglądy ideologiczne z koncepcją tożsamości, zwłaszcza w identyfikacji wroga lub przeciwnika: „Postrzegane zagrożenia mogą wzmacniać tożsamość społeczną, podczas gdy silna tożsamość społeczna może kształtować sposób, w jaki

⁶ Sekoul Krastev i Dan Pilat, „Groupthink”, 07 maja 2021 r.,

jednostki postrzegają inne grupy. Ta dynamika jest widoczna w różnych kontekstach na całym świecie”.⁷ Oznacza to, że ideologia może zawładnąć tożsamością i indywidualnością osoby, a potrzeba przynależności do grupy, która jest zgodna z tożsamością, może ograniczać zdolność do poszukiwania lub wyrażania alternatywnych punktów widzenia, „kształtowanie przekonań sprzecznych z tymi, które dominują w grupie, grozi wyobcowaniem od innych, od których zależy wsparcie, materialne i emocjonalne”.⁸

Ta koncepcja tożsamości i ideologii jest ważnym czynnikiem, jeśli chodzi o odbiór informacji i sposób ich przetwarzania. Poznanie chroniące tożsamość jest zjawiskiem psychologicznym, w którym informacje zgodne z przekonaniami i ideologią danej osoby są akceptowane, podczas gdy informacje sprzeczne z tymi przekonaniami są odrzucane. Podczas przetwarzania informacji może występować brak krytycznego myślenia, a chęć potwierdzenia swojej tożsamości może wpływać na zdolności rozumowania danej osoby: „Kiedy jednostki zdają sobie sprawę - w dużej mierze nieświadomie - że zajmowanie takiej czy innej pozycji ma kluczowe znaczenie dla przekazania tego, kim są i po czyjej są stronie, angażują informacje w sposób ukierunkowany na generowanie przekonań zgodnych z tożsamością, a nie zgodnych z faktami”.⁹ Gdy ktoś już ulegnie dogmatyzmowi, to poznanie chroniące tożsamość jeszcze bardziej wzmocni jego przekonania i sprawi, że postrzeganie alternatyw będzie niezwykle trudne, jeśli nie niemożliwe.

Ideologia była głównym ograniczeniem w skrajnie prawicowej komunikacji, której byłem świadkiem, ale kolejnym aspektem tego dyskursu był stosowany język, często o charakterze emocjonalnym. Emocje odgrywają kluczową rolę w poznaniu chroniącym tożsamość: „Jeśli

⁷ Karel J. Leyva, „The Political Psychology of Nativism”, 22 października 2024 r., <https://politicsrights.com/the-political-psychology-of-nativism/>.

⁸ Dan M. Kahan, „Misconceptions, Misinformation, and the Logic of Identity-Protective Cognition,” 24 maja 2017 r. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2973067.

⁹ Tamże.

zadanie ma potencjał zagrażający tożsamości, negatywne emocje, takie jak gniew lub niepokój, wzmacniają to zagrożenie, prowadząc do unikania lub odrzucenia danej informacji”.¹⁰ Wyjaśnia to, dlaczego każda krytyka skrajnej prawicy spotyka się z intensywnym niezadowoleniem i obraźliwym lub lekceważącym językiem. Gniew jest również istotną częścią dyskursu skrajnej prawicy i jest zwykle skierowany przeciwko wrogom, niezależnie od tego, czy są to elity polityczne, media czy imigranci: „Gniew pojawia się w odpowiedzi na awersyjne bodźce w środowisku i, aby poradzić sobie z tym gniewem, ludzie mogą stać się defensywni, odrzucać informacje kwestionujące ich postawę, szukać informacji, które wspierają ich stanowisko lub w większym stopniu polegać na wcześniejszych tendencjach w swoich ocenach”.¹¹

Istnieją bardziej specyficzne formy ograniczeń, które należy wziąć pod uwagę, jeśli chodzi o media społecznościowe. X odniósł duży sukces w tworzeniu bazy użytkowników o poglądach od prawicowych do skrajnie prawicowych. Może to częściowo wynikać z ograniczeń algorytmicznych. Algorytmy w mediach społecznościowych mają tendencję do rejestrowania materiałów, które ktoś już przeglądał, a następnie dostarczają więcej materiałów o podobnym charakterze. Dotyczy to zwłaszcza treści politycznych: „...jeśli internauta ma tendencję do interakcji z treściami konserwatywnymi, będzie on pod coraz większym wpływem publikacji tego typu, tj. wzmacniających jego przekonania i wartości. Tymczasem liberalne treści nie są już widoczne...”¹² Kiedy algorytm mediów społecznościowych jest zaprojektowany w ten sposób, wykonuje zadanie podobne do procesu poznawczego, który chroni tożsamość, podczas gdy opozycyjne punkty widzenia są odrzucane bez poznawczego zaangażowania użytkownika w ten proces.

¹⁰ Magdalena Wischnewski i Nicole Krämer, „The Role of Emotions and Identity-Protection Cognition When Processing (Mis)Information.”, 8 czerwca 2021 r., <https://tmb.apaopen.org/pub/osng2517/release/2>.

¹¹ Brian E. Weeks, „Emotions, Partisanship, and Misperceptions: How Anger and Anxiety Moderate the Effect of Partisan Bias on Susceptibility to Political Misinformation”, *Journal of Communication* 65, no. 4 (June 19, 2015): 703.

¹² Helena Junqueira, „Digital Extremism: How Algorithms Feed the Politics Polarisation”, 17 października 2023 r., <https://www.ipsos.com/en/flair-collection/digital-extremism-how-algorithms-feed-politics-polarisation>.

Wiadomo, że algorytmy mediów społecznościowych preferują treści, które mogą wywoływać skrajne emocje: „Algorytmy mediów społecznościowych nagradzają i wzmacniają ataki właśnie dlatego, że są one angażujące. Badania pokazują, że sprawia to, iż oburzenie jest silniejsze i bardziej widoczne, dając użytkownikom wypaczony obraz tego, w co wierzy opinia publiczna”.¹³ Algorytmy mediów społecznościowych ponownie moderują częstotliwość treści, które użytkownik może zobaczyć, podczas gdy neutralne, uzasadnione treści i język nie mają takiego samego zasięgu, co prowadzi do zaostrzenia debaty, obniżenia poziomu uprzejmości i zdominowania dyskursu przez emocje zamiast rozumowania.

Elon Musk jako właściciel platformy nie tylko publicznie zwracał się do różnych skrajnie prawicowych przywódców i partii politycznych, ale także zaprojektował algorytm X, aby propagować własne posty. To dodaje kolejny wymiar ograniczeń: „Musk zmodyfikował algorytm platformy, aby zapewnić, że jego posty docierają do użytkowników niezależnie od tego, czy są wśród ponad 200 milionów jego obserwujących. Podczas kampanii [prezydenckiej w USA] przekształcił swoje konto, a co za tym idzie całą platformę, w nieustający megafon protrupowy”.¹⁴ Sam byłem tego świadkiem, ponieważ post Elona Muska prawie zawsze znajdował się na górze aktualności na moim koncie za każdym razem, gdy logowałem się lub odświeżałem stronę. Ponieważ jego posty często mają charakter skrajnie prawicowy, oznacza to, że jego własne przekonania ideologiczne zostają wplecione w platformę: „Kiedy prezesi firm technologicznych kodują swoje przekonania polityczne w projektach platform, mamy do czynienia z formą

¹³ Brian Weeks, „Political Rage on Social Media Is Making Us Cynical | Center for Political Studies”, 13 marca 2024 r., <https://cps.isr.umich.edu/2024/03/11/politicalrage/>.

¹⁴ Nick Robins-Early, „How Elon Musk Became Donald Trump's Shadow Vice-President”, 9 listopada 2024 r., <https://www.theguardian.com/technology/2024/nov/09/elon-musk-trump-administration>.

technofaszyzmu, w której technologia jest wykorzystywana do politycznego ograniczania wolności wypowiedzi i represjonowania organizacji oporu wobec państwa lub kapitalizmu.¹⁵

Przedstawione tutaj ograniczenia mają różny charakter: społeczny, psychologiczny, polityczny, technologiczny. Jednak wszystkie zbiegają się, tworząc pisanie i komunikację ograniczone pod względem wydźwięku i tonu. Mam wrażenie, że mogę uzasadnić nazwanie tej komunikacji pisaniem ograniczonym, podważając ideę pisania ograniczonego jako stylu emancypacyjnego i eksperymentalnego. Zamiast tego mogę teraz określić go jako sztywny styl komunikacji między użytkownikami mocno zakorzenionymi ideologicznie.

¹⁵ Joan Donovan, „First Came the Bots, Then Came the Bosses - We're Entering Musk and Zuck's New Era of Disinformation”, 11 listopada 2024 r., <https://www.theguardian.com/technology/2024/nov/09/elon-musk-trump-administration>.

Ograniczenia wynikające z praktyki

Odkąd posiadałem już ramy koncepcyjne, w których mogłem sklasyfikować język skrajnej prawicy jako przejaw pisania ograniczone, musiałem wymyślić oryginalną metodę przedstawienia tej koncepcji jako dzieła sztuki. Moje badania dotyczyły nie tylko języka skrajnej prawicy i jego ekstremalności, ale także przetwarzania informacji i jego związku z ideologią. Musiałem znaleźć sposób na zobrazowanie sprzecznych informacji przetwarzanych przez zwolenników skrajnej prawicy, aby ucieleśnić to, w jaki sposób ma miejsce „moderowanie poznawcze” oddzielające informacje akceptowane od odrzucanych poprzez ograniczenia społeczne i psychologiczne opisane w poprzedniej sekcji. Chciałem również ująć to odrzucenie za pośrednictwem medium ograniczonego pisania, co doprowadziło mnie do podzbioru ograniczonego pisania zwanego poezją wymazywania (ang. *erasure poetry*).

Poezja wymazywania to zawłaszczająca forma sztuki wizualnej i poezji: „dotyczy celowego usuwania (lub zakrywania) słów na stronie, a nie ich tradycyjnego, bezpośredniego zastosowania”.¹⁶ Oprócz znaków na stronie, które tworzą wymazywania, nieodłączny jest również aspekt kuratorski tej praktyki w wyborze tekstu źródłowego, tego, jaki tekst jest wymazywany oraz tego, co pozostaje na stronie. To przemówiło do mnie artystycznie, ponieważ można to zastosować do pojęcia informacji, która zagraża tożsamości skrajnie prawicowego zwolennika i odrzucenia tejże informacji w skrajnie prawicowych mediach społecznościowych. Chciałem pokazać język, który jest nie tylko odrzucany, ale także siłą niszczone: „Tworząc nową pracę poprzez częściowe wymazanie wcześniejszych tekstów, poezja wymazywania dosłownie eksponuje procesy zacierania...”.¹⁷ To słowo „zacieranie” naprawdę pasowało mi do tego, jak skrajna prawica

¹⁶ Travis Macdonald, „A Brief History of Erasure Poetics”, koniec 2009 r., <http://jacketmagazine.com/38/macdonald-erasure.shtml>.

¹⁷ Heike Schaefer, „Un/Published: Presence and Absence in Contemporary Erasure Poetry”, *American Literary History* 36, nr 2 (1 maja 2024): 463.

traktowała opozycyjne punkty widzenia. Wszelka krytyka skrajnie prawicowej ideologii była w wielu przypadkach symbolicznie zacierana przez ogromną liczbę lekceważących komentarzy ze strony skrajnie prawicowych użytkowników i ich ekstremalny język.

Chciałem zastosować technikę wymazywania, aby przedstawić wymazywane z postów na platformie X słów krytycznych wobec skrajnej prawicy, a także pokazać zniszczenie tych krytycznych opinii, które podkreślały, że informacje opozycyjne są kruche w obliczu ataku negatywnych, lekceważących komentarzy. Aby to osiągnąć, wydrukowałem osobne litery na kilku stronach i sfotografowałem je. Po każdym zdjęciu gniotłem i rozdzierałem papier, aby zaznaczyć, że litera, a co za tym idzie pomysł lub koncepcja, którą miała później przedstawiać, została zniszczona i zatarta. W miarę powtarzania tego procesu litery stawały się coraz bardziej zdegradowane i, w zależności od poziomu zatarcia, nierozpoznawalne. Traciły nie tylko swoją wizualną wierność, ale także solidność i znaczenie. Działo się tak zwłaszcza tam, gdzie litery były wykrzywiane w nowe kształty i figury, dalekie od ich pierwotnego stanu. W ten sposób następowało ograniczenie nie tylko czytelności, ale także znaczenia. Obrazy te zostały następnie wprowadzone do programu FontForge, który przekształcił je w działające czcionki. W trakcie tego projektu wygenerowałem łącznie 140 czcionek, które stopniowo dopracowałem do 19 czcionek wykorzystanych w ostatecznym projekcie, aby właściwie uchwycić wizualną wrażliwość wymazywania i niszczenia.

Wybitną artystką, która stosowała wymazywanie i tekst jest Jenny Holzer. Jej seria „Redaction Paintings” to upublicznione amerykańskie dokumenty rządowe odtworzone następnie przez nią jako obrazy sitodrukowe. Znaczna część tekstu w tych dokumentach została zredagowana, więc jako dzieło sztuki brak języka jest równie ważny jak sam język pokazany. Liczba edycji oznacza

również, ile informacji, a co za tym idzie, ile prawdy, jest ukrytej. W mojej pracy zamierzałem pokazać wymazywanie języka, które ma miejsce nieustannie. Każde słowo przechodzi przez serię czcionek, w taki sposób, że cały tekst nigdy nie jest czytelny w tym samym czasie. Zamiast edycji w ramach nieruchomego obrazu, który zachęca do kontemplacji i analizy, podjąłem się animacji, aby przedstawić dynamiczny proces poznawczy, który implikuje wiele wymazań wśród wielu użytkowników.

Ten proces animacji jest szczególnie ważny, ponieważ sprawia, że przedstawienie opozycyjnych tekstów i ich odrzucenie lepiej pasują do ekstremalności języka: „Być może [wymazywanie] jest zawsze z natury aktem przemocy, usuwanie języka jako niszczenie lub niepamięć”.¹⁸ Większość treści na X, które były krytyczne wobec skrajnej prawicy, pochodziła z serwisów informacyjnych, w szczególności z prasy. Jedną z największych obsesji skrajnej prawicy są media głównego nurtu i ich doniesienia na temat ruchów skrajnie prawicowych lub nacjonalistycznych. Z tej perspektywy czcionki te reprezentują teraz zniszczenie fizycznych liter na stronie jako sposób na pokazanie przemocy popełnianej wobec słowa drukowanego. Słowo drukowane jest wykorzystywane w tym projekcie jako reprezentacja starszej formy mediów, która podlegała większej liczbie ograniczeń regulacyjnych i etycznych w porównaniu do mediów społecznościowych, w których dezinformacja i nienawiść mogą się rozprzestrzeniać często bez konsekwencji. Artystą, który pracuje z prasą i wymazywaniem jest Austin Kleon. Używa on stron gazet i czarnego markera do tworzenia nowych tekstów, ale jego prace są często apolityczne, a on sam nie używa gazet do komentowania mediów drukowanych w ogóle, ale raczej jako źródła kreatywności i możliwości, zgodnie z tradycyjnym podejściem do pisania ograniczonego. Zastosowanie czcionek oznacza, że ta destrukcja słowa drukowanego została również przedstawiona cyfrowo. Należy zauważyć, że media drukowane jako

¹⁸ Jennifer S. Cheng, „Erasure Poetry: A Revealing (I)”, 1 września 2016 r., <https://jacket2.org/commentary/erasure-poetry-revealing-i>.

całość odnotowały spadek przychodów od czasu pojawienia się Internetu, a zwłaszcza mediów społecznościowych. Fakt, że ta destrukcja języka jest zapośredniczona cyfrowo, tworzy napięcie między starymi środkami rozpowszechniania informacji a nowymi środkami, które je zastąpiły.

Dzieło sztuki

Na tym etapie projektu doktorskiego uznałem za stosowne ograniczyć zakres branej pod uwagę skrajnie prawicowej aktywności online i skupić się na konkretnym aspekcie tej ideologii. Skrajna prawica to niesprecyzowana koalicja społeczności i idei obejmująca faszystów, nacjonalistów, zwolenników teorii spiskowych i entuzjastów jogi. Podobnie kwestie poruszane przez skrajną prawicę mogą mieć szeroki zakres, od nastrojów antyimigranckich, narzekań na ideologię woke, zagrożenia kultury unieważniania, podejrzeń wobec zamożnych elit, twierdzenia, że istnieje tajne podziemne państwo po postrzeganej stronnictwo mediów głównego nurtu wobec skrajnej prawicy.

Biorąc pod uwagę, że badania teoretyczne koncentrowały się na ideologii jako pierwszym ograniczeniu, które steruje szeregiem dalszych ograniczeń, postanowiłem skupić się na czymś wyraźnie politycznym. Początkowo badałem treści i komentarze związane z ruchem MAGA (*Make America Great Again*) i przygotowaniami do prawyborów prezydenckich w USA w 2024 r., w których Donald Trump ubiegał się o kandydaturę partii republikańskiej. Im bardziej badałem ten ruch, tym bardziej miałem przekonanie, iż komentowanie go nie jest właściwe, głównie dlatego, że nie jestem Amerykaninem i nie mam bezpośredniego, osobistego doświadczenia, które byłoby związane z amerykańskim krajobrazem politycznym czy też medialnym. Chociaż uznałem wiele treści za konfrontacyjne pod względem języka i ograniczone pod względem treści, opieranie pracy artystycznej na tym ruchu nie wydawało mi się autentyczne.

Jako obywatel Anglii postanowiłem przyjrzeć się skrajnej prawicy w moim własnym kraju, ponieważ jestem bardziej wyczulony na tę problematykę, a wobec postaw brytyjskiej skrajnej prawicy odczuwam silniejszy wewnętrzny sprzeciw. 29 lipca 2024 roku w Southport w Anglii doszło do przerażającego ataku nożownika, którego celem były dzieci, w wyniku którego zginęły

trzy osoby, a wiele innych zostało rannych. Był to naprawdę wstrząsający przykład bezsensownej przemocy, który zatrząsł całym krajem. Przez dezinformację w mediach społecznościowych rozpowszechniono twierdzenie, że sprawca był nielegalnym imigrantem. W następstwie doprowadziło to do masowych zamieszek, a także skrajnie prawicowych demonstracji i marszów w całym kraju. Obnażyło to wiele brzydoty w angielskim społeczeństwie. Przyniosło przemoc i zniszczenie na ulicach, a także otwartą wrogość wobec osób, które ubiegają się o azyl, imigrantów oraz muzułmanów.

Te antyimigranckie i islamofobiczne nastroje są wszechobecne w angielskiej kulturze od jakiegoś czasu, ale gwałtownie wzrosły po referendum w Wielkiej Brytanii w 2016 r.. Zapatrywania antyimigranckie są podstawą skrajnie prawicowego populizmu. Można je znaleźć w amerykańskiej skrajnej prawicy, a także w prawie każdym rozwiniętym kraju europejskim. Opinie te można powiązać z ideologicznym stanowiskiem skrajnej prawicy zwanym natywizmem, który koreluje z niektórymi psychologicznymi i społecznymi ograniczeniami opartymi na tożsamości i ideologii: „Natywizm zapewnia spójną tożsamość, która obiecuje chronić integralność kulturową lub narodową grupy. Grupy te wspierają również mentalność „my kontra oni”, w której grupa wewnętrzna postrzega siebie jako lepszą i postrzega osoby z zewnątrz jako zagrożenie.”¹⁹

Kiedy przeglądałem posty brytyjskich mediów na platformie, które potępiły zamieszki, reakcje były pełne gniewu i nienawiści wobec imigrantów, osób ubiegających się o azyl i muzułmanów. Wyrażane poglądy były skrajne i, szczerze mówiąc, przygnębiły mnie i zawstydziły, że jestem Anglikiem. Język używany do oczerniania imigrantów, osób ubiegających się o azyl i muzułmanów był tak odrażający, że nie chciałem uczynić go podstawą dzieła sztuki. Nie tylko dlatego, że

¹⁹ Leyva, „Natywizm psychologiczny”

prezentując tę pracę naświetlałbym idee, które uważam za naganne, ale także dlatego, że jako biała osoba nie rozumiem wpływu regularnego doświadczania takich inwektyw.

Przez cały czas spędzony na platformie X obserwowałem również inne, różnorodne komentarze do tych postów, otwarcie wrogie wobec mediów głównego nurtu, określanych również jako „MSM” lub „tradycyjne media” przez użytkowników. Komentarze te wyrażały niezadowolenie z faktu, że prasa ta była krytyczna wobec skrajnej prawicy. Cechowały się tym samym, surowym i emocjonalnym językiem skierowanym przeciwko imigrantom, muzułmanom i osobom ubiegającym się o azyl. Przywołało to coś osobistego, ponieważ sam mam nieprzychylny pogląd na media informacyjne, który wynika głównie z niepokoju, jaki często wywołuje czytanie wiadomości, a także z poczucia, że mają one agendę wokół wywoływania silnych emocji takich jak niepokój.

Jednak ponieważ ta brytyjska prasa powszechnie potępiała skrajną prawicę i zamieszek, stałem się bardziej jej przychylny, również wobec Daily Mail, który wcześniej uważałem za całkowicie odrażający. Było to interesujące, ponieważ moje przychylne nastawienie do mediów informacyjnych wzrosło, gdy konkretne posty i artykuły były zgodne z moimi własnymi poglądami, i domyślnie uważałem je za prawdziwe z tegoż powodu. Chociaż nie zdawałem sobie z tego sprawy w tamtym czasie, poznanie chroniące tożsamość pozwoliło mi zmienić moje odczucia wobec mediów informacyjnych na pozytywne, ponieważ sam jestem przeciwny skrajnej prawicy. Decyzja o skierowaniu się w stronę mediów informacyjnych jako obiektu gniewu skrajnej prawicy miała większy sens, biorąc pod uwagę charakter czcionek, które stworzyłem. Ten aspekt, brany pod uwagę jako baza pod moją pracę artystyczną, dawał mi mniej powodów do niepokoju w porównaniu do opinii antyimigranckich.

Aby wykonać mój projekt, musiałem ustalić pewne ograniczenia dotyczące sposobu gromadzenia komentarzy i postów, ponieważ nadal chciałem, aby metoda była zgodna z pisaniem ograniczonym. Zebrałem 60 postów na temat X z pięciu największych brytyjskich gazet z okresu od 31. lipca 2024 r. do 12. sierpnia 2024 r. Ten zakres czasowy obejmuje okres niepokojów, a także protestów i kontrprotestów. Kilka z wyselekcjonowanych postów wykracza poza ustalony zakres czasowy, ponieważ chciałem uchwycić nastroje wyrażane przez skrajną prawicę po początkowym zamieszaniu. Jako dodatkowe ograniczenie, posty te zostały wybrane za pomocą zaawansowanego wyszukiwania na X i szukania postów zawierających wzmianki: „skrajna prawica”, „zamieszki”, „Tommy Robinson” lub „Elon Musk”. Tommy Robinson jest skrajnie prawicowym influencerem, który przyczynił się do wzbudzania chaosu obserwowanego w Wielkiej Brytanii za pośrednictwem mediów społecznościowych. Elon Musk w mediach społecznościowych publikował posty sympatyzujące ze skrajną prawicą w Wielkiej Brytanii. Obaj mają duże poparcie wśród skrajnej prawicy na platformie X.

Ważną kwestią, którą należy zauważyć w przypadku brytyjskich gazet, jest to, że mają one ugruntowane preferencje ideologiczne, a ich raporty mogą mieć charakter stronniczy. Oznacza to, że do dynamiki dodaje się kolejne ograniczenie, jakim jest „ograniczenie redakcyjne”. Istnieje również rozróżnienie co do rodzaju prasy dostępnej w Wielkiej Brytanii. Istnieją gazety o dużym formacie, których publikacje mają bardziej złożony charakter tekstowy. Zazwyczaj posiadają one lepiej wykształcone grono czytelników. Są także tabloidy. Są one bardziej dostępne, częściej skupione na sensacjach, a ich czytelnicy miewają mniej intelektualne zapatrywania.

Zebrałem:

- 23 posty z The Guardian, który jest dziennikiem dużego formatu i ma lewicowe uprzedzenia.
- 18 postów z Daily Mail, który jest tabloidem i ma prawicowe uprzedzenia.
- 7 postów z The Telegraph, który jest dziennikiem dużego formatu i ma prawicowe uprzedzenia.
- 6 postów z Daily Mirror, który jest tabloidem i ma lewicowe uprzedzenia.
- Wreszcie, 6 postów z The Sun, który jest tabloidem i ma prawicowe uprzedzenia.

Kryterium wyboru postu na platformie X, który miał zostać włączony do mojego projektu, była liczba negatywnych komentarzy w poście, które byłyby krytyczne wobec danego medium lub ogólnie mediów głównego nurtu. Dlatego też zgromadziłem więcej postów z The Guardian i The Daily Mail. Te publikacje miały najwyższy poziom zaangażowania na X i zawierały najbardziej jadowitą krytykę. Pozostałe media zostały uwzględnione, aby zademonstrować, że nastroje antymedialne były szeroko rozpowszechnione w X, ale posty The Daily Mirror, The Sun i The Telegraph były znacznie mniej zaangażujące. Wszystkie komentarze, które zebrałem z postów, wyrażały antymedialne opinie i jakąś formę nacechowanego emocjonalnie (łagodnie aż po skrajną formę) języka.

W sztuce wideo 60 postów ze wspomnianych gazet jest zaprezentowana na dwóch ekranach. Użyłem czcionek zaprojektowanych w taki sposób, by oznaczały zniszczenie i odrzucenie języka. Stworzyłem animacje, które losowo obracają się między tymi czcionkami i umieszczają każde słowo tak, że znajduje się ono w innym cyklu animacji. Rezultatem jest przedstawienie medialnych postów w nieustannym stanie niszczenia i rozdzierania. Podczas oglądania tych wideo, chociaż

można zidentyfikować poszczególne słowa, cały tekst pozostaje nieczytelny. Ma to na celu odzwierciedlenie systematycznego odrzucania i wymazywania opinii lub informacji wyrażanych przez media głównego nurtu na temat X, w szczególności postów, które sprzeciwiają się skrajnej prawicy. Pokazuje to również, w jaki sposób ograniczenia poznawcze nie pozwalają na zniuansowane odczytywanie krytycznych lub zagrażających tożsamości informacji.

Wideo jest przebijane animowaną serią komentarzy, z których wszystkie zawierają antymedialne opinie i język nacechowany emocjonalnie. Reprezentuje to przeformułowanie stronniczego dyskursu w mediach społecznościowych jako pisanie ograniczonego, podczas gdy usunięte posty z brytyjskich gazet reprezentują ograniczone poznanie. Wraz z postępem wideo czas wyświetlania komentarzy wydłuża się, natomiast czas przedstawienia samych postów ulega skróceniu, a także ulega wizualnej degradacji. Centralny element tej trójkranowej instalacji pokazuje nieprzerwany strumień tych komentarzy. Ma to na celu wskazanie, że skrajna prawica jest dominującą ideologią na X, a media głównego nurtu, krytyczne wobec skrajnej prawicy, znajdują się na peryferiach, zepchnięte na dalszy plan ze względu na obecny krajobraz medialny, a także przez algorytm X i własny program ideologiczny Elona Muska. Pod koniec instalacji wszystkie trzy wideo pokazują te komentarze, aby przywołać ideę, że skrajnie prawicowa ideologia przejęła całą platformę.

Oprócz filmów wideo są również nieruchome obrazy, które przedstawiają elementy tekstowe z artykułów prasowych, które zostały zamieszczone jako linki w zebranych postach. Oprócz artykułów prasowych, nagłówki tych artykułów zostały również uwzględnione jako osobne elementy. Kolejność słów w obu przypadkach została wprowadzona do randomizatora tekstu. Ten randomizowany tekst został następnie wyrenderowany przy użyciu najbardziej nieczytelnych czcionek. Czcionki te zostały utworzone poprzez losową zamianę liter na różne klawisze na

klawiaturze. W rezultacie czcionki stały się nie tylko wizualnie trudne do rozszyfrowania, ale także nie miałyby sensu, nawet gdyby litery były renderowane w czytelny sposób. Po wydrukowaniu obrazy te odzwierciedlają fakt, że treść tych artykułów staje się całkowicie abstrakcyjna dla osoby o skrajnie prawicowej ideologii, a treść, kontekst i niuanse są w rezultacie niedostępne. Wskazuje to na fakt, że wielu skrajnie prawicowych użytkowników nie kliknie na krytyczne artykuły i nie przeczyta ich, woląc zamiast tego komentować je językiem wściekłości.

Projekt artystyczny jako całość ma odzwierciedlać odrzucenie informacji pochodzących z mediów głównego nurtu przez osoby o skrajnie prawicowych poglądach. Stawia widza w pozycji osoby o skrajnie prawicowej ideologii, wykorzystując wizualne ekstrapolacje, aby obrazować opozycyjne poglądy jako coś, co należy zniszczyć lub jako coś całkowicie abstrakcyjnego. Jedynym czytelnym tekstem jest ten zgodny ze skrajnie prawicowymi i antymedialnymi opiniami. Skutecznie realizuje to koncepcję pokazywania ideologii jako podstawy „kognitywnej moderacji”, ponieważ tylko emocjonalny i opozycyjny język jest czytelny, a sprzeczne informacje są „poznawczo wymazywane”.

Wnioski

Uważam, że udało mi się przeformułować ograniczone pisanie na codzienną praktykę skrajnej prawicy. Wierzę również, że udało mi się zidentyfikować kilka ograniczeń opartych na społecznych i psychologicznych cechach ekstremistycznej ideologii, aby wesprzeć tę koncepcję. Z wizualnego punktu widzenia udało mi się przedstawić, w jaki sposób sprzeczne informacje są nie tylko lekceważone, ale także brutalnie odrzucane. Zwłaszcza, że proces wymazywania był animowany, a więc bardziej skłaniał się ku dynamicznej reprezentacji wymazywania, a nie tradycyjnej poezji wymazywania, która koncentruje się na nieruchomych obrazach i zmianach, które są do nich wprowadzane. Uważam również, że stworzenie czcionek przedstawiających niszczenie języka było innowacyjne, ponieważ celem większości czcionek jest czytelność, nawet tych o wysokim stopniu wizualnego rozmachu. Cieszę się, że te czcionki zostały wykorzystane do zademonstrowania koncepcji nieufności mediów wobec skrajnej prawicy, ponieważ nadało to nowego wymiaru projektowi, w którym technika i koncepcja były ze sobą powiązane, wraz z szerszą ideą wykorzystania ograniczonego pisma do komentowania ograniczeń.

Tytuł tego projektu to „Moderowana nienawiść: emocje i ideologia jako warunki techniki pisania ograniczonego”. Tytuł ten został wybrany, aby wskazać, w jaki sposób aspekty ideologii i emocji tworzą „kognitywną moderację” między tym, co jest akceptowane, a tym, co odrzucane wśród skrajnie prawicowych użytkowników X. Wybrałem go również, aby wskazać moją własną rolę w projekcie i przyznać, że największym ograniczeniem w tym procesie jestem ja sam. Kiedy skrajnie prawicowe zamieszki miały miejsce, wiedziałem, że będzie to idealny temat do zbadania w moim projekcie, ale po prostu nie mogłem się zmusić, by wejść na X i być tego świadkiem. Czas spędzony na przyglądaniu się skrajnie prawicowym i nacjonalistycznym ruchom był emocjonalnie wyczerpujący. Nie mogłem odnieść się do zdecydowanej większości treści na X, a ponieważ

badalem skrajną prawicę, jej treści były stale obecne w aktualnościach na moim koncie. Wejście na X podczas zamieszek sprawiło mi emocjonalną trudność, ponieważ użytkownicy ci byli ideologicznym przeciwieństwem tego, kim czuję, że jestem. Szczerze mówiąc, dyskurs brytyjskiej skrajnej prawicy, którego byłem świadkiem w Internecie, przywołał wstrząs po Brexicie i śmielsze wkładanie się rasizmu i ksenofobii do życia publicznego, które obserwowałem. Nienawidziłem tych ludzi i jest to dużym ograniczeniem tego, jak postrzegam ich ideologię.

Stworzyłem ten projekt, zbierając najgorsze komentarze skrajnej prawicy i prezentując je jako dzieło sztuki. W ten sposób pomiąłem bardziej uzasadnioną krytykę mediów głównego nurtu lub polityki rządu. Komentarze te stanowiły mniejszość, ale ze względu na moje własne poglądy ideologiczne odrzuciłem je w procesie, zamiast tego wzmacniając te, które pokazują nieokiełznany gniew i nienawiść. Potraktowałem całościowo skrajnie prawicową ideologię jako coś obcego i to kierowało moim procesem gromadzenia komentarzy. Poprzez ten proces moderatorski przedstawiłem skrajną prawicę jako prostą, irracjonalną i wulgarną ze względu na język, którym się posługuje. Użyłem wymazywania jako sposobu na zobrazowanie braku kontekstu i niuansów, gdy skrajna prawica napotykała przeciwne informacje, ale pomijając niektóre komentarze, wymazałem również niuanse z mojego własnego przedstawienia opozycyjnej ideologii.

Nie zmieniłem zdania na temat skrajnej prawicy, ale uświadomiłem sobie, że ten projekt artystyczny nie jest w stanie zapewnić pełnowymiarowej krytyki z powodu moich własnych uprzedzeń ideologicznych. Zdałem sobie z tego sprawę dość wcześnie w procesie twórczym i zdecydowałem, że używając pisania ograniczonego jako metatekstowego narzędzia do łączenia koncepcji i treści, mogę również zbadać ograniczenia jako metatekstowe narzędzie do wykazania ograniczeń, jakie ideologia ma w autorstwie dzieła sztuki o innej ideologii.

Od czasu znacznego wzrostu popularności skrajnej prawicy odbyło się wiele dyskusji na temat podziałów i polaryzacji, a media społecznościowe nie pomogły w globalnym osłabieniu tego zjawiska. Jeśli zaczniemy dostrzegać własne ograniczenia, być może w rezultacie dyskurs ulegnie poprawie. Projekt jest w pewnych aspektach odpychający, głównie ze względu na wykorzystany język. Mam nadzieję, że odwiedzający wyjdą z tej wystawy z chęcią unikania tego stylu komunikacji oraz większą ostrożnością wobec interakcji online, którym brakuje równowagi i przyzwoitości.

Bibliografia

- Battaly, Heather. „Closed-Mindedness and Dogmatism.” *Episteme* 15, no. 3. 26 czerwca 2018 r..
- Donovan, Joan. „First Came the Bots, Then Came the Bosses - We’re Entering Musk and Zuck’s New Era of Disinformation.” 11 listopada 2024r.
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/nov/12/elon-musk-mark-zuckerberg-disinformation>.
- Epstein, Andrew. „The Oulipo, Language Poetry, and Proceduralism.” *The Cambridge History of Postmodern Literature*, 31 stycznia 2016 r..
- Junqueira, Helena. „Digital Extremism: How Algorithms Feed the Politics Polarisation.” 17 października 2023 r..
<https://www.ipsos.com/en/flair-collection/digital-extremism-how-algorithms-feed-politics-polarisation>.
- Kahan, Dan M. „Misconceptions, Misinformation, and the Logic of Identity-Protective Cognition.” 24 maja 2017 r.. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2973067.
- Krstev, Sekoul , and Dan Pilat. „Groupthink.” 07 maja 2021 r..
<https://thedecisionlab.com/reference-guide/management/groupthink>.

—Leyva, Karel J. „The Political Psychology of Nativism.” 22 października 2024 r..

<https://politicsrights.com/the-political-psychology-of-nativism/>.

—Macdonald, Travis. „A Brief History of Erasure Poetics.” koniec 2009 r.

<http://jacketmagazine.com/38/macdonald-erasure.shtml>.

—Obaidi, Milan. „What Are the Psychological Characteristics of People Holding Far-Right Beliefs?.” 7 września 2020 r..

https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-are-the-psychological-characteristics-of-people-holding-far-right-beliefs.html#_ftnref13.

—Robins-Early, Nick. „How Elon Musk Became Donald Trump’s Shadow Vice-President.” 9 listopada 2024 r..

<https://www.theguardian.com/technology/2024/nov/09/elon-musk-trump-administration>.

—S. Cheng, Jennifer. „Erasure Poetry: A Revealing (I).” 1 września 2016 r..

<https://jacket2.org/commentary/erasure-poetry-revealing-i>.

—Schaefer, Heike. „Un/Published: Presence and Absence in Contemporary Erasure Poetry.” *American Literary History* 36, no. 2. 1 maja 2024 r..

—Strong, Graham. „How Constrained Writing Can Help You Creatively.” 3 października 2023 r..

<https://www.towritewithwildabandon.com/p/how-constrained-writing-can-help-you-creatively>.

—Toner, Kaitlin, Mark R. Leary, Michael W. Asher, and Katrina P. Jongman-Sereno. „Feeling Superior Is a Bipartisan Issue.” *Psychological Science* 24, no. 12. 4 października 2013 r..

—Weeks, Brian. „Political Rage on Social Media Is Making Us Cynical.” 13 marca 2024 r..

<https://cps.isr.umich.edu/2024/03/11/politicalrage/>.

—Weeks, Brian. „Emotions, Partisanship, and Misperceptions: How Anger and Anxiety Moderate the Effect of Partisan Bias on Susceptibility to Political Misinformation.” *Journal of Communication* 65, no. 4. 19 czerwca 2015 r..

—Wischnewski, Magdalena, and Nicole Krämer. „The Role of Emotions and Identity-Protection Cognition When Processing (Mis)Information.” 8 czerwca 2021 r..

<https://tmb.apaopen.org/pub/osng2517/release/2>.

Załącznik A: Łącze do Artykuły prasowe wykorzystane w dziełach sztuki

—<https://www.thesun.co.uk/news/29602767/social-media-blame-southport-attacker-fake-news-riots/#Echobox=1722451673>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13711259/A-town-mourning-Whilst-far-right-riots-wreak-havoc-England-grieving-Southport-families-lay-flowers-blow-bubbles-week-heartbreaking-attack-left-three-little-girls-dead.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/06/england-riots-two-tier-policing-myth-widespread?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722943927.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13708405/Rioters-reckoning-far-right-mobs-Home-Secretary-online.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

— <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/englands-areas-far-right-riots-33380201>.

—https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/18/inciting-rioters-in-britain-was-a-test-run-for-elon-musk-just-see-what-he-plans-for-america?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723970062.

—https://www.theguardian.com/technology/article/2024/aug/08/elon-musk-shares-faked-telegraph-story-rioters-falklands-camps?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723124687.

—https://www.theguardian.com/politics/article/2024/aug/11/far-right-disorder-had-clear-russian-involvement-says-ex-mi6-spy?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723394567.

—https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/12/elon-musk-x-twitter-uk-riot-tweets-arrest-warrant?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723468001.

—https://www.theguardian.com/technology/article/2024/aug/12/elon-musk-should-face-arrest-if-he-incited-uk-rioters-says-ex-twitter-chief?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723479412.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/06/far-right-forums-used-to-plan-riots-now-encouraging-antisemitic-attacks?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722969721.

—https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/08/labour-riots-violence-economic-social-factors?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723100979.

—<https://www.thesun.co.uk/news/politics/29608553/starmer-police-chiefs-violence-southport/#Echobox=1722497033>.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/07/thousands-of-anti-racism-protesters-take-to-streets-to-counter-far-right-rallies?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723100988.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/04/rioters-try-to-torch-rotherham-asylum-seeker-hotel-amid-far-right-violence?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722813808.

—<https://www.thesun.co.uk/news/29612676/pro-putin-trolls-southport-fake-news-riots-suspect/#Echobox=1722515053>.

—<https://www.telegraph.co.uk/politics/2024/08/11/elon-musk-describes-jail-for-far-right-rioters-messed-up/>.

—https://www.theguardian.com/politics/2024/sep/27/victims-far-right-riots-lingering-fear-uncertain-future?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1727446427.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/02/we-dont-want-to-feel-unsafe-in-the-place-we-love-muslims-and-asylum-seekers-fear-more-far-right-protests?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722587195.

—<https://www.telegraph.co.uk/news/2024/08/04/far-right-and-muslims-clash-fresh-riots-bolton/>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13713071/Elon-Musk-attacks-police-cartoon-two-tier-policing.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13714153/Standing-army-6-000-police-officers-ready-deployed-trouble-hotspots-far-right-thugs-warned-face-10-years-jail-riots-ministers-plan-courts-sitting-night-500-extra-prison-places.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13710727/Keir-Starmer-slaps-Elon-Musk-civil-war-inevitable-claim-No10-attacks-controversial-billionaire-remarks-Britains-riots.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—<https://www.mirror.co.uk/news/politics/watch-live-keir-starmer-addresses-33375910>.

—https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/06/britain-race-riots-tommy-robinson-elon-musk?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722945364.

—<https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/tommy-robinson-rioters-chanting-name-33391230>.

—<https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/im-british-muslim-woman--33395800>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13722993/pensioners-charged-far-right-plans-riots-counter-protestors.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13706997/Britains-far-right-southport-nazi-tattoos-protest.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13710901/social-media-users-prosecution-riots.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13709389/who-riots-britain-far-right-influencers-thugs-streets.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—<https://www.thesun.co.uk/news/29725580/armchair-thug-migrant-hotel-convicted-facebook/#Echobox=1722965664>.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/02/riot-police-on-standby-england-wales-far-right-protests-southport?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722622420.

—https://www.theguardian.com/technology/2024/oct/25/anti-hate-group-vows-continue-work-elon-musk-declaration-war?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1729857613.

—https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/05/far-right-riots-legitimate-anger-racist-violence?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722899365.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/02/anti-racists-mobilise-to-counter-protests-at-unprecedented-far-right-rallies?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722616754.

—https://www.theguardian.com/politics/article/2024/aug/09/two-men-jailed-for-social-media-posts-that-stirred-up-far-right-violence?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723245974.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13718263/ex-police-chief-slams-elon-musk-keir-starmers-row-two-tier-policing.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13714909/target-areas-far-right-riots-planned-tomorrow.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—<https://www.telegraph.co.uk/news/2024/08/06/thousands-riot-police-standby-fear-violence-immigration/#Echobox=1722974402-1>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13703563/Riots-protesters-Sunderland-rallying-Liverpool-far-right-groups-fresh-wave-violence.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—<https://www.telegraph.co.uk/politics/2024/08/05/starmer-attacks-musk-over-claims-uk-civil-war-is-inevitable/>.

—<https://www.thesun.co.uk/news/29759921/keir-starmer-third-emergency-cobra-meeting-violent-riots/#Echobox=1723113712>.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/06/muslim-leaders-urge-restraint-in-response-to-far-right-attacks?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722963302.

—<https://www.telegraph.co.uk/news/2024/08/03/obscure-russian-linked-news-outlet-fuelling-violence/>.

—<https://www.telegraph.co.uk/news/2024/08/10/southport-disorder-chief-constable-gavin-stephens-comment/#Echobox=1723360102-1>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13692399/Far-right-southport-activists-misinformation-stabbing-riot.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13716061/Britain-knife-edge-Police-mobilise-riot-troops-far-right-thuggery-racist-Telegram.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—<https://www.thesun.co.uk/news/29730587/britain-riot-far-right-locations-today/#Echobox=1723034093>.

—https://www.theguardian.com/uk-news/article/2024/aug/06/some-threatened-to-kill-us-asylum-seekers-left-fearful-by-far-right-mobs?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1722920905.

—<https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/far-right-thugs-outnumbered-anti-33436909>.

—<https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/far-right-thugs-outnumbered-united-33417992>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13724043/Keirs-tough-crackdown-far-right-thugs.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.theguardian.com/politics/article/2024/aug/11/far-right-demonstrations-abandoned-amid-warnings-of-10-year-sentences?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723402565.

—https://www.theguardian.com/uk-news/2024/oct/25/tommy-robinson-held-in-custody-ahead-of-far-right-march-in-london?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1729872260.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13710617/Teacher-Southport-community-hub-three-girls-stabbed-death-brands-wave-far-right-riots-sweeping-UK-embarrassment-human-race.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—https://www.theguardian.com/world/article/2024/aug/11/uk-riots-expose-double-standards-far-right-islamist-violence?CMP=tw_t_gu&utm_medium#Echobox=1723390950.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13728577/Far-right-thugs-confronted-anti-fascist-protesters-asylum-hotel-Crawley.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

—<https://www.telegraph.co.uk/columnists/2024/08/08/far-right-riots-english-defence-league/#Echobox=1723147282-1>.

—https://www.dailymail.co.uk/news/article-13709703/tommy-robinson-riots-protests-cyprus-pictured.html?ns_mchannel=rss&ns_campaign=1490&ito=social-twitter_mailonline.

Załącznik B: Łącze do Posty i komentarze w mediach społecznościowych wykorzystane w grafice

- <https://x.com/MailOnline/status/1821591951604387873>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1821962710117945432>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1821558141365912013>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820515931396641053>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820793715813741053>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820855643474968747>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820497301686616469>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820413980327788677>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820270776429281779>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820045633996091431>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820398431132651687>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1821139213510721925>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820709085366354060>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820478048241701294>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1818612351651705116>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1819454103832904040>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820543421913665624>.
- <https://x.com/MailOnline/status/1820977165623509241>.
- <https://x.com/DailyMirror/status/1819290878738866352>.
- <https://x.com/DailyMirror/status/1820032933236711718>.
- <https://x.com/DailyMirror/status/1819123153018540470>.
- <https://x.com/DailyMirror/status/1820473005279166576>.
- <https://x.com/DailyMirror/status/1822310910817345999>.

— <https://x.com/DailyMirror/status/1821282684833853934>.

— <https://x.com/guardian/status/1839672927718936825>.

— <https://x.com/guardian/status/1849846634844135638>.

— <https://x.com/guardian/status/1822677871283916866>.

— <https://x.com/guardian/status/1822070793859174719>.

— <https://x.com/guardian/status/1822710034909819368>.

— <https://x.com/guardian/status/1821443678222635250>.

— <https://x.com/guardian/status/1822667657734148394>.

— <https://x.com/guardian/status/1821446787837632696>.

— <https://x.com/guardian/status/1819419866090107098>.

— <https://x.com/guardian/status/1820259225966166089>.

— <https://x.com/guardian/status/1820627621081698501>.

— <https://x.com/guardian/status/1820715109150245035>.

— <https://x.com/guardian/status/1819292870504804743>.

— <https://x.com/guardian/status/1819439020645966139>.

— <https://x.com/guardian/status/1820869955971113180>.

— <https://x.com/guardian/status/1820895725078692307>.

— <https://x.com/guardian/status/1820794622404125143>.

— <https://x.com/guardian/status/1821548841721593928>.

— <https://x.com/guardian/status/1823033918825676915>.

— <https://x.com/guardian/status/1822985391957287219>.

— <https://x.com/guardian/status/1825089374473564635>.

— <https://x.com/guardian/status/1849785412471931346>.

— <https://x.com/guardian/status/1820788959095529653>.

— <https://x.com/TheSun/status/1819192068998132075>.

— <https://x.com/TheSun/status/1821497046034989111>.

— <https://x.com/TheSun/status/1820876082712654078>.
— <https://x.com/TheSun/status/1818942771232739490>.
— <https://x.com/TheSun/status/1818720259097976922>.
— <https://x.com/TheSun/status/1821163099077898493>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1819780597620912163>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1821059148592685386>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1820213727997686076>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1821688346424258895>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1822584365966148091>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1822652697587097887>.
— <https://x.com/Telegraph/status/1820576815922270688>.